

29.3.2007

Dnro 1783/4/05

Ratkaisija: Oikeusasiamies Riitta-Leena Paunio

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Kaija Tanttinen-Laakkonen

TIETOJEN SAAMINEN OMISTA POTILASASIAKIRJOISTA

1 KANTELU

Kantelija arvosteli 8.6.2005 päivätyssä kirjeessään Espoon Viherlaakson terveysaseman menettelyä tietojen saamisessa häntä koskevista potilasasiakirjoista. Kantelijan mukaan hän oli huhtikuussa 2005 pyytänyt valokopioita hoitoonsa liittyvistä asiakirjoista, mutta niitä ei ollut lähetetty hänelle. Kantelijan soitettua terveysasemalle ja tiedusteltua, missä valokopiot viipyivät, hänelle oli vastattu, että hoitajat eivät voi määrätä lääkäriä lähettämään niitä.

- - -

3 RATKAISU

Katson terveyskeskuslääkärin menetelleen lainvastaisesti siinä, että hän jätti vastoin henkilötietolain 28 §:ää antamatta kantelijalle kirjallista kieltäytymistodistusta tarkastusoikeuden epämisestä.

4 PERUSTELUT

4.1 Tapahtumat

Kantelijaa koskevien Espoon sosiaali- ja terveystoimen potilasasiakirjamerkintöjen mukaan hän oli maaliskuussa 2005 pyytänyt omalääkäriltään E-lausuntoa tapaturmasta sekä valokopioita potilasasiakirjoistaan ainakin vuodesta 2003 alkaen. Omalääkäri oli laatinut E-lausunnon ja toimittanut sen kantelijalle. Omalääkäri oli kieltäytynyt luovuttamasta kantelijalle tämän mielenterveyttä ja psykiatrista oireilua koskevia potilasasiakirjatietoja, koska hän arvioi niistä olevan vaaraa tämän mielenterveydelle ja hoidolle.

Terveyskeskuslääkäri kirjasi potilasasiakirjoihin 4.3.2005 mm. seuraavaa: "Yhden kopion liitteineen olen ottanut potilasta varten, koska potilas on esittänyt toiveen saada EFFICA-sairauskertomustiedot itselleen. HUOM: EFFICA-sairauskertomuksessa on tietoja myös potilaan mielenterveyteen ja psykiatriseen oireiluun liittyen, mutta näistä ei voi antaa kenellekään, ei

myöskään potilaalle, kopiota. SYY = Lakiperusteinen, yleinen käytäntö mielenterveysongelmia koskien, perusteena potilaan terveyden suojaaminen, tähän on hoitava lääkäri velvoitettu lain perusteella. Potilalle annetaan tämän päivän merkinnästä kopio. Jos potilas on tyytymätön asiaan, potilasta kehoitetaan mahdollisesti jatkossa kääntymään hallinnollisen apulaisylilääkäriin tai ylilääkäriin puoleen. Tämä merkintä korvaa potilaalle annettuna potilaan mahdollisesti haluaman kirjallisen selvityksen siitä, miksi potilaalle ei voi antaa kaikkia sairauskertomustietoja sellaisenaan".

4.2

Oikeusohjeet

Keskeiset oikeusohjeet ilmenevät päätöksen liitteestä.

4.3

Terveyskeskuslääkäriin menettely

Terveyskeskuslääkäri siis kieltäytyi luovuttamasta kantelijalle tämän mielenterveyteen ja psykiatriseen oireiluun liittyviä tietoja potilasasiakirjoista, koska hän arvioi niistä olevan vaaraa tämän mielenterveydelle ja hoidolle.

Henkilötietolain 26 §:n mukaan pääperiaatteena on rekisteröidyn ehdoton tarkastusoikeus. Tarkastusoikeutta voidaan lain 27 §:n rajoittaa, jos tiedon antamisesta saattaisi aiheutua *vakavaa* vaaraa rekisteröidyn terveydelle tai hoidolle. Oikeuskirjallisuuden mukaan vakavan vaaran aiheutumisen reaalisuutta koskeva vaatimus tulisi olla jokseenkin konkreettinen ja ilmeinen potilaan hengen tai terveyden vaara, jonka ei kuitenkaan tarvitse olla välitön. Olennaista on, voidaanko tiedon antamisen tilannetta kokonaisuutena pitää asianomaisen sietokyvyn ylittävänä (Ilpo Paaso: Potilaan tiedonsaantioikeus terveydenhuollossa. Werner Söderström Lakitieto 2001). Potilaslakia koskevaa hallituksen esitystä käsitellessään eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta totesi mietinnössään, että "potilaan aseman kehittämisen tärkeä osa on hänen oikeutensa saada itseään koskevat asiakirjat. Mikäli on lainmukaisia perusteita estää potilasta saamasta selvitystä itseään koskevista seikoista taikka oikeudesta tarkastaa itseään koskevat asiakirjat, on tällaisissa noudatettava suppeaa tulkintaa" (StVM 15/1992).

Asiakirjoista käytettävissä olevan selvityksen perusteella minulla ei ole mahdollisuutta arvioida, oliko tarkastusoikeuden rajoitusperuste kantelijan kohdalla lainmukainen. En siten voi arvioida, olisiko kantelijalta evätyjen tietojen antaminen saattanut *vakavasti* vaarantaa hänen terveyttään tai hoitoaan. Korostan tässä yhteydessä kuitenkin sitä, että myös sellaisella potilaalla, jolla on mielenterveydellisiä ongelmia, on tarkastusoikeus häntä koskeviin potilasasiakirjatieluihin. Tämä voidaan lain mukaan evätä ainoastaan niissä tapauksissa, joissa yksilöllisen harkinnan perusteella voidaan arvioida tiedon antamisesta saattavan aiheutua vakavaa vaaraa rekisteröidyn terveydelle tai hoidolle.

Terveyskeskuslääkäri ei antanut kantelijalle kirjallista kieltäytymistodistusta. Sen sijaan hän katsoi, että potilasasiakirjoihin tehty merkintä korvasi kantelijalle annettuna tämän mahdollisesti haluaman kirjallisen selvityksen siitä, miksi tälle ei voitu antaa kaikkia sairauskertomustietoja.

Tällainen menettely ei vastaa henkilötietolain tarkoitusta. Rekisterinpitäjän on lain 28 §:n mukaan aina oma-aloitteisesti annettava rekisteröidylle kirjallinen kieltäytymistodistus perusteluineen, jos rekisterinpitäjä kieltäytyy antamasta tietoja. Hallintolaissa säädetty viranomaisen neuvontavelvollisuus edellyttää, että pyynnön epäämisen yhteydessä kieltäytymistodistuksessa mainitaan myös rekisteröidyn oikeudesta saattaa asia halutessaan ilman määräaikaa tietosuojavaltuutetun käsiteltäväksi.

Käsitykseni mukaan rekisterinpitäjän on perusteltua laatia kieltäytymistodistuksesta lomake. Asiakirjoista saadun selvityksen mukaan tällainen lomakemalli on ollut tapahtuma-aikaan Espoon sosiaali- ja terveystoimessa käytössä.

4.4

Tarkastusoikeuden toteuttaminen Espoon sosiaali- ja terveystoimessa

Terveyspalvelujen johtajan ja hallintoylilääkärin lausunnon mukaan Espoon sosiaali- ja terveystoimessa potilasasiakirjatietojen tarkastuspyynnöt ohjataan ensisijaisesti omalääkärille, joka käy tiedot läpi yhdessä potilaan kanssa. Kopiot tiedoista lähetetään potilaalle, jos yhdessä tapahtuva tietojen läpikäyminen ei ole jostain syystä mahdollista.

Tältä osin totean käsitykseni seuraavaa. Henkilörekisterilain (471/1987) ollessa voimassa oikeuskäytännössä tulkittiin rekisteröidyn tarkastusoikeutta niin, että potilasrekisteritietojen tutustumisoikeuden lisäksi rekisteröidyllä ei ollut ehdotonta oikeutta saada tietoja kirjallisesti. Katsottiin, että tutustuminen potilasasiakirjoihin paikan päällä oli riittävä tarkastusoikeuden toteuttamiseksi. 1.6.1999 voimaan tulleen henkilötietolain mukaan rekisteröidyllä on oikeus valita, haluaako hän tutustua tietoihin rekisterinpitäjän luona vai haluaako hän tiedot kirjallisina (28 §).

Potilaslain mukaan potilaan oikeudesta tarkastaa häntä itseään koskevat potilasasiakirjoissa olevat tiedot on voimassa, mitä henkilötietolain 26–28 §:ssä säädetään. Potilaan oikeudesta tietojen saantiin on lisäksi voimassa, mitä siitä säädetään julkisuuslain 11 ja 12 §:ssä. Käytännössä voi olla epäselvää, mitä mainituista oikeuksista tietoja pyytävä tarkoittaa. Tietoja tarvitseva voi saada tietoja tilanteesta riippuen erilaisin oikeudellisin perustein rekisteröidyn tarkastusoikeuden nojalla, asianosaisena tai pelkästään sillä perusteella, että viranomaisen hallussa oleva tiedot koskevat häntä. Hallintolaissa säädetystä viranomaisen neuvontavelvollisuudesta käsitykseni mukaan johtuu, että rekisterinpitäjän tulee tarvittaessa neuvoa ja ohjata tietoja pyytävää muun muassa kertomalla mainittujen tiedonsaantivaihtoehtojen eroista ja yhtäläisyyksistä. Esimerkiksi henkilötietolain mukaisen tarkastusoikeuden ja julkisuuslain mukaisten tiedonsaantioikeuksien epäämistilanteissa menettelysäännökset ja valitustiet ovat erilaiset.

5

TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 4.3 esittämäni käsityksen menettelyn lainvastaisuudesta terveyskeskuslääkärin tietoon. Tässä tarkoituksessa lähetän hänelle jäljennöksen tästä päätöksestäni.

Saatan Espoon sosiaali- ja terveystoimen tietoon edellä kohdassa 4.4 esittämäni käsityksen potilaan oikeudesta saada halutessaan potilasasiakirjatiedot kirjallisina. Samalla kiinnitän huomiota siihen, mitä olen samassa kohdassa todennut rekisterinpitäjän neuvontavelvollisuudesta. Tässä tarkoituksessa lähetän jäljennöksen päätöksestäni myös Espoon sosiaali- ja terveystoimelle.

LIITE

Päätökseen dnro 1785/4/05 liittyvät oikeusohjeet

Perustuslain 21 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Säännöksen 2 momentissa säädetään muun muassa, että oikeus saada perusteltu päätös ja hakea muutosta turvataan lailla.

Potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (785/1992, jälj. potilaslaki) 5 §:n 3 momentin mukaan potilaan oikeudesta tarkastaa häntä itseään koskevat potilasasiakirjoissa olevat tiedot on voimassa, mitä henkilötietolain (523/1999) 26 – 28 §:ssä säädetään. Potilaan oikeudesta tietojen saantiin on lisäksi voimassa, mitä siitä säädetään viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999, jälj. julkisuuslaki) 11 ja 12 §:ssä.

Henkilötietolain 26 §:n mukaan jokaisella on salassapitosäännösten estämättä oikeus tiedon etsimiseksi tarpeelliset tiedot ilmoitettuaan saada tietää, mitä häntä koskevia tietoja henkilörekisteriin on talletettu. Henkilötietolain 27 §:ssä säädetään siitä, millä perusteilla tätä oikeutta voidaan rajoittaa. Tarkastusoikeutta voidaan rajoittaa esimerkiksi, jos tiedon antamisesta saattaisi aiheutua *vakavaa* vaaraa rekisteröidyn terveydelle tai hoidolle. Henkilötietolain 28 §:n mukaan rekisterinpitäjän on ilman aiheetonta viivytystä varattava rekisteröidylle tilaisuus tutustua häntä itseään koskeviin tietoihin tai annettava tiedot pyydettäessä kirjallisesti.

Julkisuuslain 11 §:n mukaan hakijalla, valittajalla sekä muulla, jonka oikeutta, etua tai velvollisuutta asia koskee (asianosainen), on oikeus saada asiaa käsittelevältä tai käsitelleeltä viranomaiselta tieto muunkin kuin julkisen asiakirjan sisällöstä, joka voi tai on voinut vaikuttaa hänen asiansa käsittelyyn.

Julkisuuslain 12 §:n perusteella jokaisella on oikeus saada tieto hänestä itsestään viranomaisen asiakirjaan sisältyvistä tiedoista 11 §:n 2–3 momentissa säädetyn rajoituksen, jollei laissa toisin säädetä. Tieto voidaan jättää antamatta esimerkiksi erittäin tärkeän yksityisen edun vuoksi.

Henkilötietolain mukaisen tarkastusoikeuden ja julkisuuslain mukaisten tiedonsaantioikeuksien epäämistilanteissa menettelysäännökset ja valitustiet ovat erilaiset.

Jos rekisterinpitäjä kieltäytyy antamasta tietoja, on rekisterinpitäjän aina oma-aloitteisesti annettava rekisteröidylle kirjallinen kieltäytymistodistus perusteluineen (henkilötietolain 28 §). Mikäli rekisterinpitäjä kieltäytyy tarkastusoikeuden toteuttamisesta, rekisteröity voi saattaa ilman määräaikaan asian tietosuoja-valtuutetun käsiteltäväksi.

Julkisuuslain mukaista tiedon saantia koskevan pyynnön käsittelystä säädetään julkisuuslain 14 §:ssä: virkamiehen kieltäytyttyä antamasta pyydettyä tietoa, hänen on 1) ilmoitettava tiedon pyytäjälle kieltäytymisen syy, 2) annettava tieto siitä, että asia voidaan saattaa viranomaisen ratkaistavaksi ja 3) tiedusteltava asian kirjallisesti vireille saattaneelta tiedon pyytäjältä, haluaako hän asian siirrettäväksi viranomaisen ratkaistavaksi. Tiedon saantia koskeva pyyntö on käsiteltävä viivytyksettä ja tieto julkisesta asiakirjasta on annettava mahdollisimman pian, kuitenkin viimeistään kahden viikon kuluessa siitä, kun viranomainen on saanut asiakirjan saamista koskevan pyynnön. Jos pyydettyjä asiakirjoja on paljon tai niihin sisältyy salassa pidettäviä osia tai jos muu niihin rinnastettava syy aiheuttaa sen, että asian käsittely ja ratkaisu vaativat erityistoimenpiteitä tai muutoin tavanomaista suuremman työmäärän, asia on ratkaistava ja tieto julkisesta asiakirjasta annettava viimeistään kuukauden kuluessa siitä, kun viranomainen on saanut asiakirjan saamista koskevan pyynnön.

Hallintolain (434/2003) 8 §:n mukaan viranomaisen on toimivaltansa rajoissa annettava asiakkaalleen tarpeen mukaan hallintoasian hoitamiseen liittyvää neuvontaa.

Potilasasiakirjojen laatimisesta sekä niiden ja muun hoitoon liittyvän materiaalin säilyttämisestä annetun sosiaali- ja terveysministeriön asetuksen (99/2001) 3 §:ssä säädetään potilasasiakirjajärjestelmän suunnitteluun ja toteuttamiseen sekä henkilötietojen käsittelyyn liittyvistä yleisistä rekisterinpitäjän velvoitteista. Pykälän 2 momentin mukaan terveydenhuollon toimintayksikön vastaavan johtajan tulee rekisterinpitäjän edustajana antaa kirjalliset ohjeet potilasasiakirjoihin sisältyvien tietojen käsittelystä ja menettelytavoista toimintayksikössä.